

Doden van schapen op het bedrijf

schapenadviesgroep

PROVINOS

J.M. van Andel

2015

Doden van schapen op het bedrijf

Schapenhouders en schaapherders hebben de plicht én de mogelijkheid, vanuit de behoefte naar een welzijnsvriendelijke schapenhouderij, om in noodsituaties alle noodzakelijke maatregelen te treffen om de schapen zo snel mogelijk te doden. Onder “het doden van dieren in noodsituaties” wordt verstaan het doden van dieren die zodanig gewond of ziek zijn dat dit met ernstige pijn of ernstig lijden gepaard gaat, terwijl er geen andere praktische mogelijkheid is om die pijn of dat lijden te verlichten. Euthanasie, hoewel een onaangename taak, is een onvermijdelijk onderdeel van de veehouderij.

Schapen houden betekent voor schapen zorgen, en zieke schapen moeten extra zorg krijgen, die verplichting heeft de schapenhouder. Is medische behandeling nodig is, dan zal de dierenarts - op tijd – ingeschakeld moeten worden om te beoordelen of behandeling mogelijk is en of de benodigde behandeling en de kosten hiervan, opwegen tegen de herstelkansen.

In de wet wordt goed omschreven wat het protocol is bij licht zieke of licht gewonde dieren voor noodslachting waarbij het gedode schaap naar het slachthuis voor consumptie afgevoerd wordt. Het is echter op een gemiddeld schapenbedrijf economisch onhaalbaar licht gewonde dieren aan te bieden voor noodslachting.

Bij ernstige en acute ziektegevallen komt het voor dat de schapenhouder er zelf toe besluit, op basis van ervaring, om “wrakke” schapen vanuit uitzichtloos en ondraaglijk lijden uit welzijnsoverwegingen zo snel mogelijk te willen doden. De dierenarts heeft de kennis en kunde om op het bedrijf dieren te euthanaseren en zal hiervoor ingeroepen worden. Maar in situaties waarbij behandeling niet baat en het uitzichtloos lijden zo kort mogelijk gehouden moet worden, mag ook de bekwame schapenhouder met een zeker deskundigheidsniveau zelf schapen euthanaseren.

Het tijdig euthanaseren van wrakke schapen wordt sterk beïnvloed door wetgeving en economie. Dit dilemma waar schapenhouders af en toe in geplaatst worden mag nooit en te nimmer leiden tot verminderd welzijn van de schapen.

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA, 2007) heeft geadviseerd om schapenhouders onder bepaalde voorwaarden gebruik te laten maken van een penschiettoestel om hun wrakke dieren te bedwelmen om daarna te doden. Veehouders mogen hun wrakke dieren met een schietmasker bedwelmen mits zij een vergunning hebben voor de munitie binnen de Wet Wapens en Munitie (WWM).

Met deze notitie wordt de wet- en regelgeving betreffende het doden van wrakke schapen op het bedrijf op een rijtje gezet. Een inspanning die bedoeld is om de schapenhouder de juiste beslissing te kunnen laten nemen en het dierenwelzijn binnen de schapenhouderij naar een hoger niveau te tillen.

Wet- en regelgeving betreffende het doden van schapen

Samenvatting

In de wettelijke bepalingen omtrent het doden van dieren wordt een onderscheid gemaakt tussen het doden van productiedieren en dieren die voor andere doeleinden worden gehouden.

Uitgangspunt betreffende het doden van dieren is artikel 2.10 Wet dieren. Op grond van het eerste lid van dit artikel kunnen bij algemene maatregel van bestuur diersoorten of – categorieën worden aangewezen die (in beginsel) niet mogen worden gedood. Deze diercategorieën zijn aangewezen in artikel 1.9 Besluit houders van dieren. Het gaat om ganzen, honden en katten. De Wet dieren kent derhalve geen algemeen verbod voor de houder om een dier te doden (behalve de hiervoor genoemde diercategorieën). Er geldt daarom geen verbod om schapen te doden. Wel gelden de randvoorwaarden uit artikel 1.11 tot en met 1.14 van het Besluit houders van dieren.

Specifieke regelgeving inzake het doden van productiedieren

Voor het doden van dieren en op met het doden verband houdende activiteiten, waarop verordening (EG) nr. 1099/2009 van toepassing is, gelden voornoemde bepalingen niet (zie art. 5.1 Besluit houders van dieren), maar moet de verordening worden gevolgd. De verordening heeft betrekking op het doden van dieren die gefokt of gehouden worden voor de productie van levensmiddelen, wol, huiden, pelzen of andere producten, voor het doden van dieren met het oog op ruiming en voor daarmee verband houdende activiteiten. Afhankelijk van het doel waarvoor schapen worden gehouden kan deze verordening van toepassing zijn.

Artikel 19 verplicht de houder ertoe om in noodsituaties alle noodzakelijke maatregelen te nemen om de dieren zo snel mogelijk te doden. Onder het doden „het doden van dieren in noodsituaties” wordt verstaan het doden van dieren die zodanig gewond of ziek zijn dat dit met ernstige pijn of ernstig lijden gepaard gaat, terwijl er geen andere praktische mogelijkheid is om die pijn of dat lijden te verlichten (artikel 2 onder d).

Voorafgaand aan de dodingshandeling van dieren op het primaire bedrijf moeten de dieren bedwelmd of verdoofd worden. Bij het doden van dieren en daarmee verband houdende activiteiten wordt de dieren elke vermijdbare vorm van pijn, spanning of lijden bespaard. Het wordt uitgevoerd door personen die aantoonbaar de nodige kennis en vaardigheden bezitten om de taken humaan en doeltreffend uit te voeren. In uitzonderlijke situaties kan gedood worden zonder voorafgaande bedwelmings, mits de dodingshandeling onmiddellijk leidt tot de dood van het dier.

Wet- en regelgeving betreffende het doden van schapen

Besluit van 5 juni 2014, houdende regels met betrekking tot houders van dieren

- Besluit Houders van Dieren

(<http://wetten.overheid.nl/BWBR0035217>)

Doden van dieren

Met het doden van een dier wordt inbreuk gemaakt op de integriteit en het welzijn van het dier. Tegen die achtergrond is bepaald dat het verboden is dieren te doden die behoren tot aangewezen diersoorten of diercategorieën (artikel 1.9 Besluit Houders van Dieren). Hiermee wordt de erkenning van de intrinsieke waarde van het dier tot uitdrukking gebracht. Dat betekent echter niet dat er geen gevallen bestaan waarin het doden van een dier niet door andere belangen kan worden gerechtvaardigd.

Het doden van dieren voor de productie van dierlijke producten vindt plaats op grote schaal en is inherent aan het houden van deze dieren voor productiedoeleinden. Over de toelaatbaarheid van het doden van dieren voor de productie van dierlijke producten bestaat voldoende maatschappelijke overeenstemming, zeker waar het gaat om de voedselvoorziening. Het belang van voedselvoorziening, dat mede is ingegeven vanuit de wens dierlijke producten te consumeren, en de economische belangen van degenen die bij de productie van dierlijke producten zijn betrokken, wegen in dit opzicht zwaarder dan de intrinsieke waarde van het dier.

Om die reden is in artikel 2.10, eerste lid van de Wet Dieren (zie kader), neergelegd dat het verbod om bij algemene maatregel van bestuur aangewezen dieren te doden niet geldt in gevallen waarin een dier wordt gedood voor de bedrijfsmatige productie van dierlijke producten of in bij of krachtens algemene maatregel van bestuur aangewezen gevallen.

Wet Dieren - Artikel 2.10. Doden van dieren

1. Het is verboden om dieren behorend tot bij algemene maatregel van bestuur aangewezen diersoorten of diercategorieën te doden, behoudens in gevallen waarin een dier wordt gedood voor de bedrijfsmatige productie van dierlijke producten of in bij of krachtens algemene maatregel van bestuur aangewezen gevallen.

Het verbod om dieren te doden is voorsnog beperkt tot honden en katten, daar dit de diersoorten zijn die als huisdier het meest worden gehouden. Artikel 1.9 van het besluit voorziet hierin. Op deze wijze kan in eerste instantie ervaring worden opgedaan met het opstellen van gevallen waarin het doden is toegestaan en de handhaafbaarheid van het verbod.

In artikel 1.10 van het besluit worden de gevallen aangewezen waarin het verbod om dieren te doden niet van toepassing is. Het betreft gevallen waarin de inbreuk op het welzijn en de integriteit van het dier toelaatbaar wordt geacht, omdat daarvoor een rechtvaardiging bestaat. Het doden van een dier is toelaatbaar in de gevallen waarin dat dier ondraaglijk lijdt (onderdeel d). Ook andere gevallen, waarin het doden in het belang van het dier plaatsvindt, zijn toelaatbaar. In die gevallen is het aan de dierenarts om te beoordelen of het doden inderdaad in het belang is van het dier (onderdeel b). Gedacht kan worden aan gevallen waarin het dier een ingrijpende of langdurige behandeling zal moeten ondergaan en waarin het onduidelijk is hoe het dier na het uitvoeren van die behandeling zal functioneren. Voorts is bepaald dat het doden is toegestaan indien dit op grond van een andere Europese of

nationaalrechtelijke verplichting is voorgeschreven (onderdeel c). Een voorbeeld is het ruimen van dieren in het kader van de bestrijding van een besmettelijke dierziekte. In gevallen waarin een dier een onmiddellijke bedreiging vormt voor mens of dier (onderdeel a), of wanneer het een dier met niet te corrigeren agressieve gedragskenmerken betreft (onderdeel e), is het doden eveneens toegestaan. In dat laatste geval kan worden gedacht aan een dier dat op een eerder moment gevaar of letsel heeft veroorzaakt en dat dientengevolge in beslag is genomen.

Besluit Houders van Dieren - Artikel 1.9 Toepassingsbereik

Als diercategorieën als bedoeld in artikel 2.10, eerste lid, van de wet (Wet Dieren) worden aangewezen ganzen, honden en katten.

Uitleg:

Op grond van artikel 2.10, eerste lid, van de wet is het verboden om dieren behorend tot bij algemene maatregel van bestuur aangewezen diersoorten of diercategorieën te doden, behoudens in gevallen waarin een dier wordt gedood voor de bedrijfsmatige productie van dierlijke producten of in bij of krachtens algemene maatregel van bestuur aangewezen gevallen. In artikel 1.9 worden ganzen, honden en katten aangewezen. Dieren die tot deze categorieën behoren, mogen slechts worden gedood indien sprake is van een in artikel 1.10 genoemd geval. Het verbod om dieren te doden zoals dat is opgenomen in artikel 2.10, eerste lid van de wet, geldt uitsluitend voor gehouden dieren. Dit betekent dat het verbod om ganzen te doden niet ziet op in het wild levende ganzen. Het doden van wilde ganzen is gereguleerd op grond van de Flora- en faunawet, voor zover het schadebestrijding betreft, en de Jachtwet. Evenmin geldt het in artikel 2.10, eerste lid van de wet opgenomen verbod ten aanzien van ganzen die worden gedood voor de bedrijfsmatige productie van dierlijke producten.

Artikel 1.10 Gevallen waarin dieren mogen worden gedood

Als gevallen als bedoeld in artikel 2.10, eerste lid, van de wet worden aangewezen gevallen waarin:

- a. een dier wordt gedood ter beëindiging of voorkoming van onmiddellijk gevaar voor mens of dier;
- b. een dierenarts heeft vastgesteld dat doden in het belang van het dier is;
- c. dat doden bij of krachtens enig wettelijk voorschrift of ingevolge een EU-verordening is voorgeschreven;
- d. een dier wordt gedood ter beëindiging van ondraaglijk lijden van het dier;
- e. een dier wordt gedood vanwege niet te corrigeren gevaarlijke gedragskenmerken.

Uitleg: Gevallen waarin dieren mogen worden gedood

In deze bepaling worden op grond van artikel 2.10, eerste lid, van de wet de gevallen aangewezen waarin het is toegestaan dieren behorende tot de in artikel 1.9 aangewezen diercategorieën te doden. De gevallen zijn aangewezen met het oog op brede toepassing bij alle dieren. Zoals echter is toegelicht in paragraaf 4.4 wordt eerst ervaring opgedaan door middel van het aanwijzen van een beperkt aantal diersoorten. Naar aanleiding van opgedane ervaring, of van uitbreiding van de aangewezen diercategorieën kan de lijst met aangewezen gevallen waar nodig worden aangevuld.

Bij het in onderdeel a genoemde geval, ter beëindiging of voorkoming van onmiddellijk gevaar voor mens of dier, moet gedacht worden aan noodsituaties waarin direct gehandeld moet worden om een mens of een dier te beschermen. Het in onderdeel d opgenomen geval, ter beëindiging van ondraaglijk lijden van het dier, is onder meer aan de orde wanneer sprake is van zodanig lijden van het dier dat het te lang zou duren om de gang naar de dierenarts te maken.

Wanneer in Europese of nationale regelgeving het doden van een dier is voorgeschreven, heeft daarbij de afweging plaatsgevonden of het doden in dat geval noodzakelijk is. Deze afweging hoeft in het kader van dit artikel niet opnieuw plaats te vinden. Daarom is het op grond van onderdeel c toegestaan een dier te doden, indien dat doden bij of krachtens enig wettelijk voorschrift of ingevolge een EG-verordening verplichtend is voorgeschreven.

In onderdeel b is voorzien in het geval waarin een dierenarts heeft vastgesteld dat het doden in het belang van het dier is. Hierbij kan worden gedacht aan de situatie waarin een dier ernstig ziek is en het dier, door het te doden, een lijdensweg wordt bespaard. De constatering dat het doden in het belang van het dier is, is voorbehouden aan een dierenarts omdat deze over de kennis beschikt die noodzakelijk is om een dergelijke beslissing te kunnen nemen.

Van niet te corrigeren gevaarlijke gedragskenmerken, genoemd onder e, is sprake indien door een deskundige is vastgesteld dat het dier een gevaar voor zijn omgeving oplevert. Bovendien moet dit gevaar niet kunnen worden weggenomen door het volgen van cursussen of trainingen met het dier.

VERORDENING (EG) Nr. 1099/2009 VAN DE RAAD van 24 september 2009

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:303:0001:0030:NL:PDF>

In zake de bescherming van dieren bij het doden, is het volgens overweging 12 de ethische plicht van dierhouders om wrak vee die veel pijn lijden en niet vervoerd kunnen worden te doden.

Overweging:

<p>12: Het is de ethische plicht om productieve dieren die veel pijn lijden te doden indien er geen economisch haalbare manier is om die pijn te verlichten. In de meeste gevallen kunnen dieren gedood worden met inachtneming van adequate welzijnsregels. Onder uitzonderlijke omstandigheden, bijvoorbeeld bij ongelukken op afgelegen locaties waar de dieren niet bereikt kunnen worden door vakbekwaam personeel met adequate apparatuur, zou het opvolgen van de optimale welzijnsregels het lijden van die dieren onnodig kunnen verlengen. In het belang van de dieren is het dan ook wenselijk dat het doden in noodsituaties niet onder het toepassingsgebied van bepaalde voorschriften valt.</p>
--

Dieren die niet meer de humane consumptieketen mogen worden ingebracht (bijvoorbeeld wrakke dieren die niet wrak zijn geworden ten gevolge van een ongeval, maar bijvoorbeeld sterk vermagerde dieren) zullen op het primaire bedrijf moeten worden gedood, als de veehouder beslist om ze af te voeren. Het belangrijkste is dat het wrakke dier op het primaire bedrijf zo snel mogelijk uit zijn lijden wordt verlost.

Artikel 19 Doden van dieren in noodsituaties

In noodsituaties neemt de houder van de betreffende dieren alle noodzakelijke maatregelen om de dieren zo snel mogelijk te doden.

Doden van Wrak vee

In het Besluit Dierenvervoer wordt wrak vee gedefinieerd als 'vee dat meer dan licht ziek of gewond is'. Wrakke dieren mogen niet meer vervoerd worden en moeten op het bedrijf worden gedood.

De belangrijkste punten uit de Europese regelgeving m.b.t. doden en vervoer naar slachthuis:

1. Alleen gezonde dieren en dieren die hooguit licht ziek of licht gewond zijn mogen met ingang van 5 januari 2007 worden getransporteerd naar het slachthuis.
2. Meer dan licht gewonde of meer dan licht zieke dieren (= wrakke dieren) mogen in het geheel niet meer levend worden getransporteerd naar een slachtplaats.
3. Alleen dieren die wrak zijn door een ongeval, op het bedrijf of tijdens het vervoer, waardoor ze niet meer kunnen staan, en die verder gezond zijn mogen worden geslacht voor humane consumptie voor zover ze zijn voorzien van de ante-mortem-verklaring van een dierenarts.
4. Dieren die wrak zijn op het veehouderijbedrijf of bij de hobby dierhouder en die afgevoerd moeten worden zullen derhalve op het veehouderijbedrijf of bij de hobby dierhouder moeten worden gedood.
5. De gedode dieren waarvan is toegestaan dat ze mogen worden verwerkt voor menselijke consumptie kunnen daarna, binnen de toegestane wettelijke bepalingen, naar een slachtplaats worden getransporteerd voor verdere verwerking. Het vlees van deze dieren mag alleen op de nationale markt worden aangeboden.

Richtlijn 93/119/EC Doden met voorafgaande bedwelming

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:31993L0119&from=NL>

Doden op het primaire bedrijf mag niet zonder verdoving/bedwelming. Doden zonder verdoven mag alleen onder uitzonderlijke situaties. Binnen de Europese Unie (EU) is in richtlijn 93/119/EC vastgelegd dat bij het slachten of het doden van productiedieren elke vermijdbare pijn, opwinding of elk vermijdbaar lijden moet worden voorkomen. Om die reden worden herkauwers, varkens, konijnen en pluimvee voorafgaand aan het slachten bedwelmd.

Artikel 1.12 Besluit Houders van Dieren - Besparen vermijdbare vorm van pijn, spanning of lijden

Bij het doden van dieren en daarmee verband houdende activiteiten wordt de dieren elke vermijdbare vorm van pijn, spanning of lijden bespaard.

Uitleg:

Artikel 1.12 is overgenomen uit artikel 3 van het Besluit doden van dieren. Daarbij is de formulering in overeenstemming gebracht met de tekst van artikel 3, eerste lid, van verordening (EG) nr. 1099/2009/EG, die geldt voor dieren die voor de productie worden

gedood. Op alle gehouden dieren is dus voor het doden een gelijkkluidende bepaling over het besparen van vermijdbare pijn, spanning of lijden van toepassing.

De verhouding tussen artikel 1.12 van het besluit en artikel 2.1 van de wet, waarin het verbod op dierenmishandeling is opgenomen, kan worden gekenschetst als specialis versus generalis. Voor wrakke schapen en geiten zijn er twee acceptabele methoden van euthanaseren door de veehouder op het primaire bedrijf:

Eerst bedwelming door gebruik van een schietmasker (of geweer) of een kopslag, daarna verbloeding of het insteken van een rietje (bij destructie dieren) in het schietgat (zoals vermeld in Rapport 274b, Euthanasie van wrakke dieren op het bedrijf, doden van wrakke dieren, januari 2010, Livestock research Wageningen UR).

Artikel 1.13 Methoden (Besluit Houders van Dieren)

1. Een dier wordt gedood door middel van een methode die waarborgt dat de dood onmiddellijk of na bedwelming, maar vóórdat de bewusteloosheid is geweken, intreedt.
2. In afwijking van het eerste lid hoeft een dier niet te worden bedwelmd indien een dier moet worden gedood:
 - a. ter beëindiging of voorkoming van onmiddellijk gevaar voor mens of dier of
 - b. ter beëindiging van ondraaglijk lijden van het dier.

Artikel 1.14 Kennis

- 1 Het doden van dieren en daarmee verband houdende activiteiten worden uitgevoerd door personen die aantoonbaar de nodige kennis en vaardigheden bezitten om de taken humaan en doeltreffend uit te voeren.
- 2 Bij ministeriële regeling kunnen voor de daarin te onderscheiden diersoorten of categorieën dieren nadere regels worden gesteld ten aanzien van de in het eerste lid bedoelde kennis en vaardigheden.

Uitleg:

De formulering van artikel 1.14 is overgenomen uit artikel 4 van het Besluit Doden van Dieren en sluit zoveel mogelijk aan bij de tekst van verordening (EG) nr. 1099/2009/EG. Dierenartsen beschikken vanwege hun opleiding over de noodzakelijke kennis en kunde, maar ook niet-dierenartsen kunnen hierover beschikken. In het tweede lid is daartoe een basis opgenomen om bij ministeriële regeling de benodigde kennis en kunde voor de daarbij te onderscheiden diersoorten of categorieën dieren nader te specificeren.

Noodsituaties

Het doden van dieren in noodsituaties is het doden van dieren die zodanig gewond zijn of ziek zijn dat dit met ernstige pijn of ernstig lijden gepaard gaat, terwijl er geen andere praktische mogelijkheid is om die pijn of dat lijden te verlichten. In die gevallen kan gedood worden zonder voorafgaande bedwelming, mits de dodingshandeling onmiddellijk leidt tot de dood van het dier.

Dieren in noodsituaties worden gedood door toepassing van

- een dodingsmethode die onmiddellijk na aanvang van de dodingshandeling leidt tot de dood van het dier,
- door toepassing van een dodingsmethode die zonder onaanvaardbare pijn of opwinding leidt tot de bewusteloosheid, gevolgd door de dood van het dier voordat de bewusteloosheid is geweken,
- door toepassing van een bedwelmingmethode, die zonder onaanvaardbare opwinding of pijn leidt tot bewusteloosheid, gevolgd door een dodingshandeling die leidt tot de dood voordat de bewusteloosheid is geweken.

Bedwelming voorafgaand aan het doden: Het schietmasker

Bij het ‘slagpen- of veiligheidsslachtapparaat’ wordt met behulp van een losse patroon een pen uit de monding van het toestel gedreven in de kop van het te doden dier. De pen blijft echter in het slachtapparaat verankerd, zodanig dat er geen sprake is van het verschieten van een projectiel. Er is dan ook geen sprake van een vuurwapen of een toestel voor beroepsdoeleinden als bedoeld in 2, eerste lid, categorie III, onder 2 van de WWM (Wet Wapens en Munitie). Voor het hebben van een schietmasker is geen wapenvergunning vereist. De veehouder mag in het bezit zijn van een schietmasker. Er moet wel een vergunning of verlof aangevraagd worden bij de plaatselijke politie voor het opslaan en gebruiken van de benodigde munitie of “patronen”.

Bij een penetratie methode dringt de pen door de schedel tot het hersenweefsel. Het is niet zo zeer de pin maar wel de drukgolf die de inslag veroorzaakt waardoor het dier bewusteloos raakt. Positionering van het pistool of schietmasker is erg belangrijk voor optimaal effect. Het dier moet goed gefixeerd kunnen worden om het schietmasker correct te plaatsen.

Overweging:

Veel methoden om dieren te doden zijn pijnlijk. Bedwelming is dan ook noodzakelijk om het bewustzijn en de gevoeligheid uit te schakelen vóór of op het moment van doden.

Het fixeren van dieren is nodig voor de veiligheid van de operatoren en de goede uitvoering van sommige bedwelmingstechnieken. Het fixeren veroorzaakt echter waarschijnlijk spanning bij de dieren en moet daarom van een zo kort mogelijke duur zijn.

Het schietmasker moet goed onderhouden worden

Bedwelgingsapparatuur wordt ontwikkeld en ontworpen om binnen een specifieke context efficiënt te functioneren. Ter waarborging van een optimaal dierenwelzijn dienen producenten de gebruikers dan ook gedetailleerde instructies te geven over de manier waarop de apparatuur gebruikt en onderhouden dient te worden

Om een efficiënte werking te waarborgen, dient de bedwelgings- en fixatieapparatuur adequaat te worden onderhouden. Voor apparatuur die intensief wordt gebruikt, kan het nodig zijn bepaalde onderdelen regelmatig te vervangen; apparatuur die slechts incidenteel wordt gebruikt, kan als gevolg van corrosie of ander omgevingsfactoren juist minder efficiënt werken. Ander apparatuur moet weer nauwkeurig worden gekalibreerd. Dat betekent dat bedrijfsexploitanten of bij het doden van dieren betrokken personen voor die apparatuur onderhoudsprocedures dienen te volgen.

Wanneer er iets fout gaat bij bedwelmsprocedures, kunnen dieren daaronder te lijden hebben. In deze verordening dient dan ook bepaald te worden dat er adequate back-up apparatuur beschikbaar dient te zijn om bij de dieren zo weinig mogelijk pijn, spanning en lijden te veroorzaken.

Doden na bedwelming

Na bedwelming kan het dier gedood worden door middel van verbloeding. Daartoe wordt een halssnede geplaatst tot aan de halswervel met doorsnijding van de grote aders.

Een andere mogelijkheid is door een rietje (diameter 0,5 cm; lengte 15 cm) direct in het schietgat te steken waardoor het ademhalingscentrum worden beschadigd en het dier zonder pijn sterft. Bijkomend voordeel is dat door het traumatiseren geen krampen optreden en geen bloed vrijkomt. Deze dodingsmethode mag alleen bij dieren die niet voor humane consumptie bestemd zijn (Rapport 274b, Euthanasie van wrakke dieren op het bedrijf, doden van wrakke dieren, januari 2010, Livestock research Wageningen UR).

Voordelen:

- Er ontstaat onmiddellijk bewusteloosheid
- Door de snelheid van de methode geeft het weinig stress bij het dier
- Rietje snel effectief en pijnloos

Nadelen:

- Esthetisch gezien niet plezierig
- Aanschafkosten schietmasker varieert van € 100 tot 200
- Rietje alleen toepasbaar bij dieren bestemd voor destructie (Rendac)

Beschrijving	Gebruiksaanwijzingen	Diersoort	Cruciale parameters
Penetrerend penschiettoestel	Zwaar en onomkeerbaar letsel aan de hersenen veroorzaakt door de slag en de penetratie van een pen Eenvoudige bedwelming	Alle diersoorten Slachten, ruiming en andere situaties	Plaatsing en richting van het schot Adequate snelheid, lengte van penetrerend gedeelte en diameter van de pen gerelateerd aan de grootte van het dier en de diersoort Maximaal tijdsinterval tussen bedwelmen en steken/doden (s)

Algemene richtlijnen

Iedere houder van dieren heeft de plicht voor zijn dieren te zorgen en extra zorg te geven indien nodig. Een veehouder mag nooit een dier nodeloos en uitzichtloos laten lijden of het dier aan zijn lot over laten.

Bij licht zieke, licht zwakke of licht gewonde dieren kan de veehouder een aantal beslissingen nemen. Welke beslissing hij neemt en welke gevolgen dat heeft staat in onderstaande beslisboom (RDA 2007).

De veehouder kan beslissen een dierenarts in te schakelen voor een behandeling om te voorkomen dat het dier verslechterd en uiteindelijk als wrak vee bestempeld moet worden. De ervaring van de veehouder met schapenziekten, economische en ethische motieven spelen hierbij een rol. De veehouder blijft altijd zelf verantwoordelijk voor de beslissing die hij neemt. Als te verwachten is dat een dier niet meer hersteld dan wordt ten sterkste aangeraden het dier zo snel mogelijk te laten euthanaseren om het lijden van het dier zo veel mogelijk te beperken.

Uit voorgaande wet- en regelgeving wordt aangegeven dat schapen onder voorwaarden mogen worden gedood op het bedrijf, om ondraaglijk en uitzichtloos lijden van het dier te voorkomen. De dierenarts is in eerste instantie de aangewezen persoon om te beoordelen of het schaap behandeld kan worden en in welke mate herstel zal optreden. In de gevallen dat het dier ondraaglijk en uitzichtloos lijdt, het schaap niet meer vervoerd mag worden, of de dierenarts niet snel genoeg kan komen, mag de veehouder zelf het dier doden door het schaap te bedwelmen met het schietmasker en vervolgens te doden.

Doden moet uiterst zorgvuldig gebeuren en daarom worden aan het doden van het dier op het bedrijf door iemand anders dan de dierenarts, deskundigheidseisen gesteld. Zowel voor de veiligheid van de veehouder zelf als ook om de taak humaan en doeltreffend, zonder extra aantasting van het welzijn bij het schaap uit te kunnen voeren. Doden met euthanasaat is voorbehouden aan de dierenarts. De andere toegestane methode voor schapen, geiten en varkens is het penschiettoestel, waarna het dier na inslag moet worden gedood.

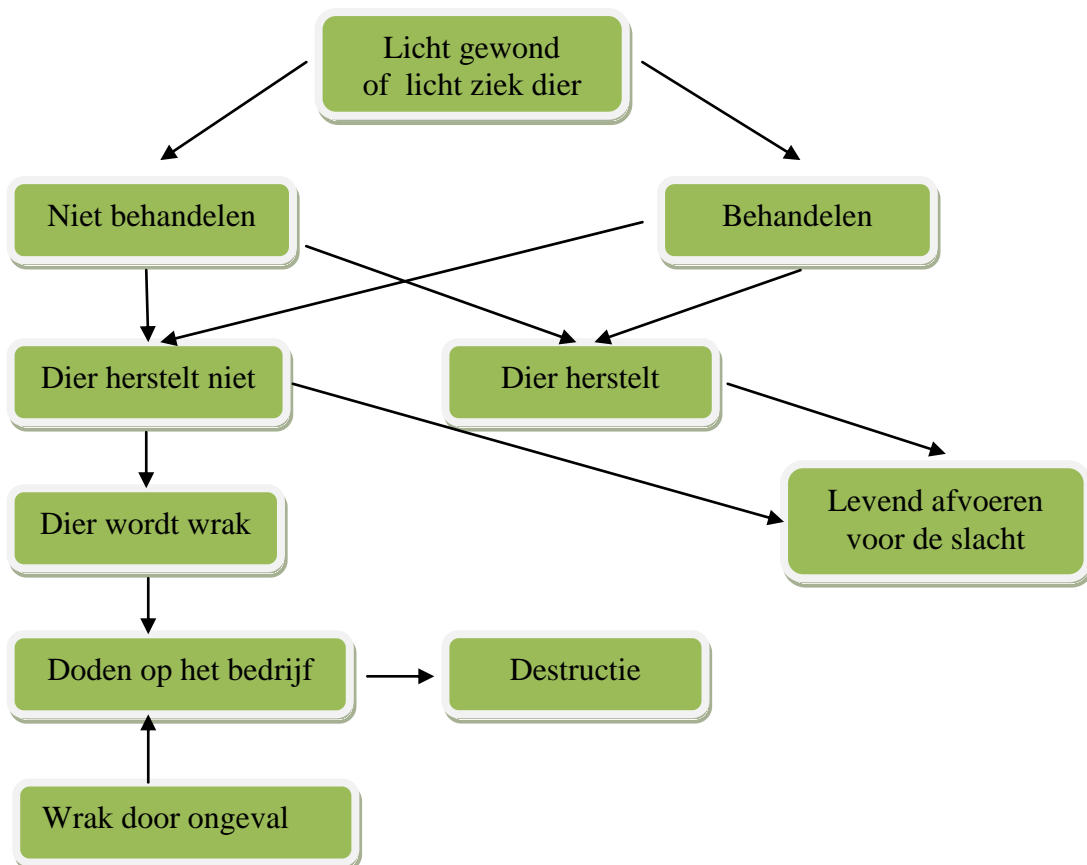
Voor de deskundigheidseisen en vaardigheden bij het gebruik van het penschiettoestel wordt ten zeerste aangeraden een training te volgen. De veehouder mag het penschiettoestel alleen voor dieren van zijn eigen bedrijf gebruiken. Een veehandelaar mag dus niet op andere bedrijven wrakke dieren euthanaseren.

Aangeraden wordt dat de vaste dierenarts van het bedrijf samen met de veehouder een bedrijfsgezondheidsplan en bedrijfsbehandelplan opstelt waarin aandacht wordt besteed aan het zoveel mogelijk voorkomen van ziek en wrak vee en hoe om te gaan met desondanks wrak geworden vee, waaronder het mogelijk doden van wrak vee.

Aangeraden wordt om binnen een overeenkomst met de dierenartsenpraktijk deel te nemen aan systemen voor regelmatige bedrijfsbezoeken en bedrijfsadvisering, initiatieven zoals DAP abonnementen of DAP advisering.

De veehouder houdt een duidelijke administratie bij van zelf gedode dieren en stelt de data beschikbaar voor controle en landelijke evaluatie over een paar jaren

In onderstaande beslisboom is aangegeven welke beslissingen de veehouder zou moeten nemen en welke gevolgen dat kan hebben.

Bijlage: Wet Dieren - Artikel 2.10. Doden van dieren

- **1.** Het is verboden om dieren behorend tot bij algemene maatregel van bestuur aangewezen diersoorten of diercategorieën te doden, behoudens in gevallen waarin een dier wordt gedood voor de bedrijfsmatige productie van dierlijke producten of in bij of krachtens algemene maatregel van bestuur aangewezen gevallen.
- **2.** Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld voor de uitvoering van bindende onderdelen van EU-rechtshandelingen over het doden, het bedwelmen, het fixeren, het onderbrengen en het verplaatsen van dieren.
- **3.** Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen voor het onderwerp, bedoeld in het tweede lid, regels worden gesteld voor bij deze maatregel aan te wijzen diersoorten of diercategorieën die betrekking hebben op onder meer:
 - **a.** een verbod op het doden van bepaalde dieren;
 - **b.** de wijze waarop dieren worden gedood;
 - **c.** situaties waarin het is toegestaan dieren te doden;
 - **d.** voorwaarden waaronder het is toegestaan dieren te doden;
 - **e.** de personen die dieren doden, of die daarbij betrokken zijn;
 - **f.** de plaats waar dieren worden gedood;
 - **g.** het vervoeren, het aanvoeren en het afvoeren van dieren naar de plaats waar wordt gedood;
 - **h.** het verplaatsen van dieren in de ruimten waar dieren worden gedood;
 - **i.** het onderbrengen van dieren in de ruimten waar dieren worden gedood;
 - **j.** het fixeren van dieren;
 - **k.** het bedwelmen van dieren;
 - **l.** de inrichting, uitvoering en vormgeving van ruimten waar dieren worden gedood, waaronder de aanwezige voorzieningen;
 - **m.** de gegevens over de te doden dieren die voorafgaand aan het doden worden overgelegd;
 - **n.** de gezondheidsstatus van de te doden dieren;
 - **o.** de onderzoeken aan en met betrekking tot de dieren;
 - **p.** de keuring van dieren;
 - **q.** de personen die dieren keuren, of die daarbij betrokken zijn;
 - **r.** hygiëne, het voorkomen van de verspreiding van dierziekten, zoönosen en ziekteverschijnselen, en het weren van ziekteverwekkers, en
 - **s.** de instrumenten, installaties en verdere voorzieningen voor het fixeren, bedwelmen of doden van dieren.
- **4.** Het is toegestaan om dieren zonder voorafgaande bedwelming te doden volgens de israëlitische of de islamitische ritus. Bij algemene maatregel van bestuur worden in het belang van de bescherming van de dieren nadere regels gesteld over het doden volgens de israëlitische of de islamitische ritus.
- **5.** De regels, bedoeld in het vierde lid, kunnen betrekking hebben op onder meer:
 - **a.** de wijze waarop dieren worden gedood;
 - **b.** de personen die het doden van dieren uitvoeren;
 - **c.** de inrichting, uitvoering en vormgeving van ruimten waar dieren worden gedood, waaronder de aanwezige voorzieningen, en
 - **d.** de aanwezigheid van een op grond van [artikel 8.1](#) aangewezen ambtenaar, tevens zijnde een dierenarts, en de door die ambtenaar te geven aanwijzingen.

Links voor meer informatie:

Wet Dieren:

<http://wetten.overheid.nl/BWBR0030250>

Besluit Houders van Dieren:

<http://wetten.overheid.nl/BWBR0035217>

VERORDENING (EG) Nr. 1099/2009 VAN DE RAAD van 24 september 2009

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:303:0001:0030:NL:PDF>

Richtlijn 93/119/EC Doden met voorafgaande bedwelming

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:31993L0119&from=NL>

Rapport Euthanasie van wrakke dieren op het primaire bedrijf, doden van wrakke dieren, Rapport 274b, Livestock Research Wageningen:

<http://edepot.wur.nl/175456>

Advies Raad voor Dieraangelegenheden: Wrak Vee, 2007 - 03

http://www.rda.nl/home/files/rda_2007_03.pdf

Aanvraag WM3:

<http://www.politie.nl/mijn-buurt/10---limburg/bijzondere-wetten/aanvraagformulieren.html>

Verklaring C5:

<http://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/documenten-algemeen/bijzondere-wetten/inlichtingenformulier-web-versie-verlenging.pdf>

En met grote dank aan

Prof. mr. A.A. Freriks, Hoogleraar Dier en Recht, vakgroep Dier in Wetenschap en Maatschappij, Faculteit Diergeneeskunde, Universiteit Utrecht, en de studenten diergeneeskunde

voor het verhelderen van deze materie en de discussies over de uitleg van wetteksten